

TERE VADÉN

Filosofian platoninen pelastus

Alain Badiou, *Filosofian puolesta. Kaksi manifestia* (Manifeste pour la philosophie, 1989; Second manifeste pour la philosophie, 2009). Suom. Lauri Pekonen, Janne Porttikivi & Anna Tuomikoski. Tutkijaliitto, Helsinki 2012. 225 s.

Filosofian puolesta taistelevat *Kaksi manifestia* ovat herkkulinen sekoitus nerokkaita, valaisevia oivalluksia ja noloa intoilua asioista, joissa ei paljon intoilemista ole. Ensin hyvät uutiset. Manifestit esittävät omaperäisen, hyvin perustellun ja lyhykäisyydestään huolimatta yksityiskohtaisenkin käsityksen filosofiasta. Kaiken lisäksi käsitys pelastaa filosofian tieteiden orjuudesta ja postmodernista ”alennustilan itkuvirrestä”. Badiou yhdistää filosofian ikuisuuden nykyhetkeen: kuten hän toisen manifestin alussa toteaa, manifestiin sisältyy aina ajanhetki, sanotun lisäksi se, että se pitää sanoa nyt, keskellä moneen kertaan todettua filosofian loppua ja mahdottomuutta.

Tiivistäen Badioun käsitys on, että filosofia on ”paikka, jossa totuusprosessien lähtökohtina toimivat tapahtumat voidaan nimetä” (19). Tiivistys voidaan avata osa osalta. Tapahtumalla Badiou tarkoittaa tietyt historiallisesti annetut rajat ylittävää, ainutkertaista tilannetta, jossa jotakin uutta murtautuu esiin (esimerkiksi rakastuminen tai vallankumous). Murtamalla tilanteen raamit tapahtuma väläyttää esiin totuuden, jota voidaan ryhtyä vaalimaan ja ylläpitämään, tuottamalla yhä uusia moneuksia. Tätä vaalimista ja edistämistä Badiou kutsuu totuusprosessiksi. Filosofia tunnistaa ja ”nimeää” erilaisten totuusprosessien totuudet yhtä aikaa, ei siis vain yksittäisten prosessien näkökulmasta (rakastuneelle rakkaus on rakkautta, kun taas filosofi näkee siinä totuuden).

Samaan hengenvetoon tulee rajoitus: totuusprosesseja on vain neljää laatua. Badioun mukaan tapahtumia, joissa ”totuus murtaa aukon tietoon” voi esiintyä matematiikassa, runoudessa, politiikassa ja rakkaudessa. Näissä neljässä on

totuuksia, jotka ylittävät ”maailmojen rajat” ja jotka toisin sanoen ovat aktuaalisesti tosia muissakin maailmoissa kuin niissä, joissa ne ovat syntyneet (ne ovat siis riippumattomia niistä historiallisista ”ruumiista ja kielistä”, joista totuus syntyi) ja virtuaalisesti tosia kaikissa maailmoissa (109). Edelleen subjekti on totuusprosessin tekijä eli se, joka on totuudelle uskollinen ja joka tekee totuuden todeksi: ”jokainen subjekti on taiteen, tieteen, politiikan tai rakkauden subjekti” (89).

Näin ollen totuus ja subjekti eivät ole rakenteellisia, vaan tapahtumallisia. Totuuksiksi ja subjekteiksi tullaan, muodostutaan, kamppaillaan. Totuus ei ole ”objektiivinen” tai ”rakenteellinen”. Badiou nimeää modernin subjektin aikakaudeksi, mutta hänen subjektinsa ei ole kyky tai rakenne, vaan totuudelle uskollisen toiminnan tekijä. Tämä modernin kuvaus osuu seikkoihin, jotka monilta modernin nääritelmiltä jäävät huomaamatta: valistus on projekti, jolla on ”ruumis” maailmassa vain, jos on olemassa valistukselle uskollisia subjekteja.

Älykivaa

Badiou saa nelikostansa rakennettua havainnollisen kuvauksen filosofian historiasta. On hetkiä, jolloin jokin totuusprosesseista saa filosofian vangikseen ja esittäytyy koko filosofiana, vaikka aidon filosofian tehtävä on luoda alue, jolla kaikki neljä totuutta yhdessä ovat. Ensimmäisessä manifestissa Badiou analysoi nopeasti ja kattavasti, kuinka Heidegger ja tätä seuraten suuri osa nykyfilosofiasta on luovuttanut filosofian tehtävän runoudelle, mikä tietenkin on petos, aivan yhtä hyvin kuin filosofian tehtävän luovuttaminen tieteelle (skientismi), politiikalle tai rakkaudellekin.

Manifestien ajankohtainen tarkoitus on antaa filosofialle takaisin sen universaali tehtävä: suojata totuusprosesseja, niiden tapahtumista, vasten kaikenlaista historian näennäiseen vääjäämättömyyteen taipuvaa sitoutumatonta ja näköalatonta helpoimman tyydytyksen etsintää (vasten teknologiaa, kulttuuria, hallinnointia ja seksiä, jotka tunkevat tieteen, taiteen, politiikan ja rakkauden sijaan). Parhaimmillaan Badiou tarjoileekin säkenöiviä käsitteellisiä kaleidoskooppeja, joissa tutut palat asettuvat jännittäviin suhteisiin. Näköalat jatkuvat kauas ja ovat lupaavia. Ehkä Badioun lempinimeä ”Platonin poika” oikeuttaa myös tämä tekstien tarjoilema eittämättömän älyllinen mielihyvä. Hän ei häpeile filosofista erityisosaamistaan ja antaa siten lukijallekin luvan nauttia ajattelemisesta.

Samalla uskollisuus totuuksille tekee Badiousta poliittisesti epäkorrektin. Totuuksia ei pidä suhteellistaa, vaan on tunnustettava niiden pakottavuus, jolle mielipiteiden vapaus on pelkkää paperia. Totuudet ylittävät ”demokraattisen materialismin” eli relativisoivan pohdinnan siitä, mikä tässä maailmassa ja ti-

lanteessa on järkevää. Tätä vastoin Badiou suosittelee toisessa manifestissa ”idean mukaista elämää” eli uskollisuudesta seuraavaa totuuden ruumiiksi tulemistä. Tällainen ”fundamentalistinen” elämän virtaviivaistaminen idean mukaiseksi ei tietenkään sovi kiltin demokratian puitteisiin.

Kapitaalia vastaan, miltei puolitiiehen

Sitten huonot uutiset. Lista totuusprosesseista – tiede, taide, politiikka ja rakkaus – alkaa nopeasti kuulostaa samalta kuin huhuttu klassinen kiinalainen eläinten luokittelu: keisarille kuuluvat, maitoporsaat, kesyt, kaukaa karpäsiltä näyttävät ja niin edelleen. Mikäs siinä, monet asiat ylittävät syntypaikkansa rajat: keittotaito, muodit, televisioformaatit ja erityisesti kauppa ja raha. Miksi juuri Badioun nelikko pitäisi näistä nostaa erilleen, ainoiksi totuusprosesseiksi, joita ihminen tuntee? Hänen mukaansa syitä on kaksi. Ensinnäkin aito totuusprosessi synnyttää totuuden moneuden keskellä olevana erottumattomuutena, yhtenä monista, joka tekee mahdottomaksi moneuden totalisoimisen (tässä Badiou nojaa erityisesti viime vuosisadan matemaattisiin löydöksiin). Toiseksi totuus ruumillistuu (tai oikeastaan tulee totuudeksi), kun se eletään todeksi – kun ihmisruumiit teoillaan transsubstantioivat itsensä totuuden ruumiiksi, sen tapahtumiseksi.

Hienoja kriteerejä! Mutta mikään muu kuin ennakkoluulo ei osoita, etteikö nelikon ulkopuolella olisi tällaisia ilmiöitä. Badiou luettelee muita ehdotuksia – työ, uskonto, oikeus –, eikä ole vaikea keksiä lisää ”maailmojen rajat ylittäviä” asioita: kasvatustavat, etiikka, sotataidot.

Hankalin on kuitenkin läheisyys päävastustajaan. Badiou on hiuskarvan päässä katkerasta kuilusta, koska hänen omasta mielestäänkin pääoma täyttää nämä kaksi ehtoa: pääoma paljastaa moneuden kaiken ilmenemisen ehdoksi ja kaiken yhden tai ykseyden illuusioksi, ja se tekee tämän valjastamalla ihmiskehöt työhön, yhä uudelleen. Ihmiset tekevät pääoman totuuden, ja tuo totuus on ”erottumaton” osa kaiken tuotteistetun moneuden keskellä. Tällä kohdin mikään *teoreettinen* ei itse asiassa pitele Badiouta syöksymästä suoraan Baudrillardin tai Nick Landin akselerationistiseen näkemykseen, jonka mukaan kapitalistisen prosessin kiihdyttäminen on paitsi ainoa mahdollinen myös ainoa älyllisesti rehellinen suunta.

Pariisista Pariisiin

Mikä sitten Badiouta pitelee? Kauniisti sanottuna sitoutuminen vapauteen ja tasa-arvoon, joita pääoma ei kaikesta totuudellisuudestaan huolimatta näytä edistävän. Jos ”pariisilaisuudeksi” kutsutaan sellaista väitettyä universaalisuutta, jonka seurauksena kuitenkin on, että kaikki merkittävä tunnetaan jo Pariisissa ja kaikkien oikeiden subjektien (”totuudelle uskollisten”) on muututtava tässä mielessä pariisilaisiksi, Badioun manifestit ovat mitä pariisilaisimpia. Kaikki hänen esimerkinsä totuuksista ovat eurooppalaisia, vieläpä eurooppalaisen korkeakulttuurin piiristä. Niinpä manifestien käytännöllinen lopputulos on, että kaikista voi tulla pariisilaisia, jos vain he pysyttelevät uskollisina pariisilaisille totuuksille. Tästä tuskin on suurta erimielisyyttä. Mutta ei se myöskään ole mitenkään erityisen jalo tavoite, eikä hääppöistä moneusfilosofia.

Sivulla 198 Badiou esittää to-

tuuden ikuisuudesta esimerkin viitaten Lascaux’n kuuluisiin luoliin: ”me ymmärrämme vieläkin 40 000 vuotta sitten tehtyjen kalliomaalausten voiman”. ”Ymmärrämme” – niin, ainakin ne meistä, jotka eivät ole täysin valmiit raaputtamaan omia nimikirjaimiaan maalauksen päälle tai räjäyttämään niitä pakanallisina. Mitä tolkkua on touhuta näitä totuuksia ”ikuisiksi universaaleiksi”, jos kaikki eivät kuitenkaan niitä tunnista edes hopealautasella?

Ehkä vakavampi ongelma Badioun teorianmuodostukselle on sen sitoutuminen yksilöityvyyteen ja ”nimeämiseen”, erityisesti matemaattisessa perustassaan. Janne Porttikiven kirjoittamissa valaisevissa jälkisanoina (ja kirjaan tehdyissä hyödyllisissä Cantorin ja Cohenin teorioita koskevissa liitteissä) käy ilmi, miksi Badiou pitää mahdollisena modernin matematiikan kautta puhua modeudesta ilman ykseyttä tai yhtä. Hyvä niin. Mutta matematiikka tarvitsee kuitenkin jotakin määrättyä, jotakin yksilöityvää ja nimettävää; ilman yksilöityvää (alkioita ja joukkoja) Badioun filosofia ei pääse liikkeelle. Yksilöitymätön ja subjektiton on luonnollisesti hänen valistuksen projektinsa katveessa. Ehkä eräänlainen oire tästä saadaan esiin, kun tulkitaan Badioun käsitys rakkaudesta tahallaan naivistiksi. Hänen mukaansa rakkaus on ”kahden” tapahtumista. Mikä ettei, mutta mikä takaa, ettei rakkaudessa tapahdu useampia tai vähempiä kuin kaksi? Tietenkin voidaan määritellä rakkaudeksi vain sellainen rakkaus, jossa kaksi satunnaista yksilöä ylittävät yksilöllisyytensä ja muodostavat rakkauden tapahtumalle uskollisen subjektituden. Saahan sen niin määritellä, mutta onko ihan varmaa, että mukaan ei hiivi satunnaisia historiallisia ennakkoluuloja?